

A magyarság ős-regéiről és régi világképéről

A magyarok legősibb hagyományai a teremtés-történethez kapcsolódnak, ami nem csoda, hiszen a teremtésben dőlt el a világ sorsa, és a teremtés megértése teheti csak érthetővé a mindenséget. A Csodaszarvas és az öt üldöző ikerpár, Hunor és Magor, az égigérő fa, Álmos születése és az élet-fánál küzdő harcosok mind a magyar teremtési ős-mítosznak a különböző oldalai, melyek kiegészítik egymást.

A teremtés-történetből (történetekből) rajzolódik ki az ősi magyar világkép, amely a mindenség jelenségeit ellentétpárokból írta le: ugyanis e világ az ős-egység, a teremtés előtt létező Egy kettéválásával, polarizálódásával keletkezett.

„Az utóbbi évtizedek legfontosabb kutatásai kimutatták, hogy a hagyományörző népi kultúrákban szembetűnő módon vannak jelen az oppozíciók, vagyis olyan ellentétpárok, amelyek a műveltségek jelenségeit, résztvevőit, sőt, az egész műveltség értékrendjét két pólus megvalósításai köré rendezik, csoportosítják. Ennek a dichotomiának megfelelően a népi kultúra két, pozitív vagy negatív előjelű részre oszlik, s ez az előjelezettség az ember (és az állatvilág) esetében nemek szerint, a természeti világban a felső és alsó világ szerint, a napszakokat tekintve nappal és éjszaka szerint stb. oszlik meg.“⁴¹ V. Ivanov szerint a dualisztikus mitológia „a kettős szimbolikus osztályozás egyedi esete, amely a legarchaikusabb szociális szervezettségű törzseknél a világot egymással szembeállított kozmikus szimbólumok vagy jegyek (Nap-Hold, férfi-női, jobb-bal) segítségével írta le.“⁴² Bachofen az anyajogról szóló híres művében így világította meg a Nap és a Hold birodalmának különbözőségét: „A holddal szemben áll a nap, ahogy a nővel a férfi. Ha az anyagi jellegű hold a nő, a napban és annak testetlen tűz-természetében a férfi áll vele szemben... A nap...testtelen, egészen anyagtalan, romolhatatlan és teljesen tiszta. Az ő megjelenéséhez fűződik a szellem és a szellemi élet eszméje, ahogy a holdhoz...az anyagi nemzése és testi enyészeté.“⁴³

V. Ivanov kiváló tanulmányában (A kettős szimbolikus osztályozásról)⁴ 5 nép „kettős osztályozási“ rendszerét ismerteti. Alább négy rendszer főbb elemeit mutatom be Ivanov írása alapján:

I. (MERU):

bal – jobb

nő – férfi

alacsony – magas

nyugati – keleti (alkony -hajnal)

déli – északi

fekete (törzsek) – fehér (törzsek)

sötétség – világosság

sámán – törzsfőnök (vezér)

láthatatlan (titkos) – látható (nyílt)

II.(MAE):

bal (kéz) – jobb (kéz)

női – férfi

alarendelt – fő

sötét(barna)bőr – világos(vörös)bőr

halandó – hallhatatlan

A. Hold – Nap

a föld lakói – az ég lakói

III.(ÓKÍNAI):

jobb – bal

női (jin) – férfi (jang)

passzív – aktív

alacsony – magas

nyugati – keleti

északi – déli varázsló – fejedelem

láthatatlan (titkos) – látható (nyílt)

Hold – Nap

föld – ég

víz – tűz

tél – nyár

pusztító erők – teremtő erők

IV.(KET)

bal – jobb

női – férfi

alsó – felső

nyugati – keleti (8a. alkony -hajnal)

északi – déli

fekete – vörös

halál– élet

sötétség – világosság

Hold – Nap

víz – tűz

Eddigi kutatásaim alapján a magyar rendszer a következő lehetett:

Fehér magyarok – Fekete magyarok

(szabír-ok) (magyar-ok)

női – férfi

ezüst – arany

Hold – Nap

letelepült – vándorló (?)

gabona – gyümölcs

házasítás – vadság

földművelés – vadászat (Hunor és Magor)

békés – harcos

alacsony – magas (mag!)

tömeges(ség) – magányos(ság)

A bemutatott nem-magyar rendszerek alapján úgy tűnik, hogy a magyarok kellene viseljék a „fehér“ és a szabar (szabir)-magyarok a „fekete“ jelzőt (a fekete szín a női „oldal“-hoz, a Holdhoz társul általában, a fehér pedig a Naphoz és a férfihoz). De, mint Ivanov említi, vannak olyan rendszerek is, amelyekben a „bal“ a „férfival“ társul. Efféle felcserélődésről lehet szó a magyaroknál is, ahol a férfi-elvű törzset hívták „feketé“-nek. A „fehérnép“ az asszonyokat, (az asszony-népet) jelenti a szóhasználatban még ma is.

A Csodaszarvas. Hunor és Magor: a magyar iker-kultusz

Egyik – alig ismert – regösénekünkől idézek, (a délvidéki Kórógyon jegyezték fel), lehangyva a „sej, regélők, regélők“ refrént, amely minden sorának végén ismétlődik:

*„Napot láttam én fennkelni,
Hódikát láttam én lemenni,
A kettő közt szarvast láttam,
Egyik szarva a Napba vót,
Másik meg a Hódikába,
Egyik lába az erdőbe,
A másik meg a tengörbe,
Jobb ódalán nagy szen égött,
Bal ódalán köd setétlött,
Szöme előtt hajnal verratt,
utána meg éjjel szakatt...“⁵*

Ez a gyönyörű, sejtelmes regösénekünk egy nem földi lényről, egy nem közönséges állatról, hanem egy borzongatóan hatalmas, a világmindenséget magába foglaló szarvas-ösről szól, istenségről, akiben egységben van még a Nap és a Hold, a tenger és az erdő, a hajnal és az éjjel, a tűz és a ködhomály. Ez a szarvas üdő is (anya), de hím agancsot visel: azaz hímnős, kétmű. A szarvas általában a Hold (Diana) szent állataként ismert, de a magyar csodaszarvas a férfi-magot is magában hordozó anya-istennő, azaz teremtő-szülő istenség, akiben a teremtés által (után) szétvált ellentétek még egységben vannak!

Erdész Sándor is észrevette, hogy a Csodaszarvas, mint állat-hős vagy állat-hősnő a magyar mese-és mondavilágban egyaránt feltűnik. A monda (pl. Vác székesegyházának alapításáról) eléggé ismertek, népmeséink viszont már kevésbé. „Erdélyi János egyik, 1848-ban lejegyzett meséje szerint, a királyfi egy szarvast kerget, s azt követve az erdőben egy házat vesz észre. Ebben megtalálja elveszettnek hitt feleségét és gyermekeit! Egy szamoszegi népmesében pedig a nagyságos urat a szarvastehén becsalta az erdőbe, s eltűnt előle. Az úr talált ott egy palotát, abban egy elátkozott hercegkisasszonyt, akit természetesen sikerül megváltania. Egy tatrangi csángó mese úgy kezdődik, hogy a fejedelem vadászat közben

egy özet üldözőbe vesz. Az őz után a fejedelem az erdőben eltéved, ahol három szép leányt talál.⁴⁶

A Hattyú vitéz című, Szécsény vidéki népmesében a királyfi egy rengeteg erdőn keresztül mendegél, amikor meglát egy szép fehér szarvast. „Lekapja válláról a nyilát, megcélozza a szarvast, de az megszólal:

–Ne lőj meg, királyfi! Nem vagyok én szarvas, a tündérkirályné változtatott azzá, mert szebb voltam, mint az ő lánya. De ha valaki feleségül venne, ismét leánnyá változnom.⁴⁷ E mesénkben a (csoda)szarvas mindig szerelem-szerző, (hiszen a szarvas az Ős-Egyet, tehát magát az egyesítő Szerelmet képviseli) akárcsak a vele egylényegű Szent Fa.

Egy székely mesében (Az aranytollú madár) a királyné aranyhajú ikergyermekait gonosz öregasszony ellopta és kosárban egy erdei fa alá tette. Ám „arra ment egy fehér szarvas, szarvánál fogva fölvette a kosarat, s vitte a gyermekeket az erdőn át. Ment, mendegélt a szarvas, aztán megállott egy csorgós kútnál, ott háromszor egymás után nagyot bödült, hogy csak úgy zengett belé az erdő.

Egyszerre csak honnét, honnét nem előlibben egy tündérleány, lekapja a kosarat a fehér szarvas szarváról, és eltűnt a sűrű rengetegben. Ez a tündérleány az erdők leánya volt. Ott lakott az erdőben, mégpedig gyémántpalotában.⁴⁸ E mesében az aranyhajú ikreket világra hozó isteni fehér szarvasanya hitregéje ismerhető fel.

Kézai Simonnak köszönhető, hogy feljegyezte a magyarok egyik legfontosabb Ős-mítoszát: „...Ménrót, az óriás, a nyelvek összezavarodásának kezdete után Eviláth földjére költözött, amely vidéket az idő tájt Perzsiának neveztek, s ott feleségétől, Enethtól két fia született, Hunor és Magor... Történt pedig egy napon, hogy amint kimentek vadászni, a pusztaságban egy szarvasünő bukkant fel előttük, s amint üzőbe vették, az a maeotisi ingoványokba menekült előlük...“⁴⁹

Ménrót azonosítható azzal a mitikus Hold-királyal, aki Indiában Manu, Krétán Minosz, Egyiptomban Mén vagy Ménes néven volt ismert és tisztelt ősi törvényhozó. Ez a név a Hold kisázsiai magyar nevére, a „Mén“-re vezethető vissza (jelentése: hím ló, ami megerősíti, hogy a Kentaur-Nyilas zodiákus jegye kapcsolatos a Holddal, mivel Diana a védőistene a hagyomány szerint).¹⁰

Enethet, Ménrót feleségét azonosítottam az óegyiptomi Neith („Nt“) istennővel, akinek ma használatos neve rossz olvasat eredménye. Kákosy

írja róla: „Neith kultusza legalábbis egyidős az egyiptomi történelem kezdetével, de valószínűleg még régebbi időszakokra vezethető vissza.“⁴¹ Neithet (Enethet) összüdőnek, teremtőnek tartották, aki magát a Napot (Rét) is szülte. A piramisszövegekben az őstehénnel azonosították, de általában emberi alakban jelent meg a művészetben. Enethet (Neithet) hímnősnek, azaz androgünnek tartották, ami arra mutat, hogy „az istennőben egyetemes alkotóerő megnyilvánulását látták.“⁴² Ő volt az utak megnyitója Nyugat (a halottak birodalma) felé (Hunort és Magyarat is nyugat felé vezette a szarvasünő). Talán nevéből erednek „nyit“ és „nedű“ szavaink is. Mágikus és gyógyító erőket tulajdonítottak neki. Jelvényei harci jelvények: pajzs és két, keresztbe tett nyíl. Eneth (Neith) Szaisz istennője volt. Trónszékén (Plutarkhosz szerint) ez a felirat volt: „Én vagyok mindaz, ami volt, ami van, és ami lesz, a ruhámat még egyetlen halandó sem lebentette fel.“⁴³ Eneth-Neith tehát éppen úgy a mindenséget magába foglaló Ős-nemző, mint a regőseneink csodaszarvasa, mert azonosak!

Hunor és Magor (Magyar) ikrek voltak, akárcsak Romulus és Rémus. A nevük tulajdonképpen ugyanazt jelenti, a „hun“ (vagy „kun“) név ugyanis a „mag“ (=makk, mák, meggy stb.) egyik változatának tükörszimmetrikus megfordítása, a „hím“ és „kan“ szavainkkal is kapcsolatos. A Romulus és Rémus nevek is hasonlítanak egymáshoz.

Ivanov írja, hogy „egyes dualisztikus ikermítoszokban az ikerfivérek nem állnak szemben egymással“ (erre mutat az is, hogy Hunor és Magyar együtt mentek el vadászni) „csupán két principiumot testesítenek meg, amelyek a törzs egy-egy feléhez kapcsolódnak...Az ilyen típusú ikermítoszokban az ikrek gyakran párhuzamosan végzik egymás funkcióit...“⁴⁴ Ám ezekben is „felfedezhetők az ikrek ellenséges viszonyának ősbibb nyomai“. Magyar Adorján szerint Magor Napisten a Naptól származó erő alkotó hatalma, míg Hunor Magor ikertestvére, a Naptól származó erő romboló hatalma.¹⁵ A „mag“ mindig „belső“-t jelent (valaminek a magva, veleje!), hám (a „mag“ kifordított változata) viszont „külső“-t, (a hám = bőr). A magyaroknál kettős fejedelemség volt és „az ikerkultusz különleges szerepet tölt be azoknak a társadalmaknak a vallásában, amelyekben világosan kimutathatók a kettős szervezet nyomai. (pl. a perui inkák-nál).“⁴⁶ A meru és kínai „kettős szimbolikus osztályozásban“ a fekete törzs vezetője a sámán (vagy varázsló), míg a fehér törzs ura a vezér vagy fejedelem. A mágusok kétségtelenül a fekete magyarokhoz tartoztak, mint

nevük is mutatja (hisz a fekete magyarokat hívták „magyarok“-nak). A fehér magyarokat fejedelem vezette, tehát „világi“ uralkodó. Dr. Blaskovich Lajos szerint „Árpád magyarjai fehér-, a Gyulák népe pedig a fekete magyar törzsek voltak. Szent István idejében Magyarországot Fehér-Magyarországnak, – Erdélyt pedig Fekete-Magyarországnak nevezték.“¹⁷ Valóban a Gyula lehetett a szakrális fejedelem, ugyanis, mint a nevében is benne van: ő volt a tűz-pap. Bonyolítja ám a kérdést az, hogy az „első“ honfoglalás (670-től), fehér (azaz szabir) magyarjainál volt meg a kettős fejedelemség, amelyben a nyugati rész Kendéje a Napot, a keleti rész (Erdély) uralkodója, a Gyula a tüzet (?) képviselte. Az utóbbi lehetett a varázslófőpap, a szent (nem „világi“) fejedelem.

Az égig érő fa. Harc a világfánál. Álmos születése.

Diószegi Vilmos írta, hogy „a magyar mesekincs »tetejetlen fa« motívuma vagyis a viládfa vagy életfa képzet az indoeurópai népek körében“ (nemcsak ott) „általánosan ismeretes, sőt, az újabb kutatások szerint éppen náluk alakult ki ez a képzet.“ Ez az utóbbi megállapítás téves, és hogy miért, arra rögtön maga Diószegi adta meg a választ: „A magyar és az indoeurópai népek képzetében azonban találunk egy olyan lényeges különbséget, amely a két fát elválasztja egymástól. A fa csúcsán vagy ágai között elképzelt égitestek azok. Ezt a képzetet, illetve ábrázolást csak a magyar folklórban és díszítőművészetben találjuk meg, az indoeurópai népek körében ismeretlen.“¹⁸ Tehát csak a magyar égigérő fa valóban mindenség-(Tejút!)-méretű fa, amely, a magyar csodaszarvashoz hasonlóan az egészséget, a teljes létet átfogja és magába foglalja. Ehhez még hozzá kell venni, hogy a *kígyó-gyík-gyökér* szavaink összefüggése is azt mutatja, hogy a magyarok eredendő, a nyelv kezdetéig visszavezethető tudással bírtak az égigérő fáról! A fajokat (fa → faj!) is e fáról származtatták őseink. (Persze nem darwini értelemben!) A *fa-*, *fi-*, *foly-*, *fű* szavaink kapcsolata arra is utalhat, hogy ez a tetejetlen fa egyben kozmikus folyó is lehetett, és az idő, az idő folyamatosságának jelképe is, olyanős-lény, akitől minden s mindenki ered (fi és fű), aki egyszerre anya és apa (*fa* → *fasz*), egyben sors-kinyilatkoztató is, a világ és az ember életidejének mérője. A csodaszarvasunk, Eneth-Neith a Nyilas jegyhez tartozik, amelyben a viládfa-Tejút egyik vége van, éppen az „odvas“ „női“ vége. Tőle szület-

nek az ikrek, Hunor és Magor, és a viládfa-Tejút másik vége, szemben a Nyilassal, az Ikrék jegyébe esik. A Nyilas azős-egységet képviseli, az Ikrék ennek a földi-evilági megnyilvánulását: a teremtés általi (utáni) megkettőzöttséget. Az ikrek nemcsak a csodaszarvashoz, hanem az égigérő fához is kötődnek. A Szent László falkép-ciklus és a „Szent László harca a kunnal“– monda is egy ősi ikermítoszunkra vezethető vissza. Ennek fennmaradt a szájhagyományban is néhány töredéke. Az „Attila tölgyfái“ címmel közölt magyar monda lényege: Attila király hódító útján elért a Nagy Palóc Herceg országába, Göcsejbe. Ott feleségének, Kámának házat építtetett. Egyszer egyedül sétált a király, és három tölgyfa árnyékában elaludt. Kopjacsattanásra riadt fel: a középső fa derekába dárdát hajított valaki. Kardot rántott és leverte ellenségeit. Utána áldóan felemelte a kezét, és pogány szokás szerint megáldotta a tölgyfákat.¹⁹

Egy gyimesi csángó monda (Bátori András története) ennek a történetnek egy másik változata: „Mikor kijött, Pásztorbükk derekába... akkor leszállott a lováról, s leült, hogy pihenjen. Egy leánka, pásztorleánka vót... s letette a leánkának az ölibe a fejét, hogy neizen a fejibe, babráljon, hogy ő aludjék egy kicsit. Ő elaludt... S a lova, piros pejlova vót, most es látszik a patkó helye... táltos ló volt, rendesen tudományos. S a ló azért vájta a földet, hogyha megébredne. De nem ébredett meg. Odaértek akkor Nagy Kristály András s még egy, mer kettő ölte vót meg, a fejít vágják le. A fejít levágták, a testyit összevágták s az átolvetőbe belétákták s feltették a lova hátára...“²⁰

E két töredékes monda a szkíta magyarok két ágától, a göcseji palóc (=palos, szkíta törzs) vagy székely néptől, és a székely eredetű csángóktól származik. A mordvinoknál a „Lóbör“ című mesében már kikerekedik a történet, de még mindig nem teljes. A hős, Lóbör szellem-táltos-lova bőrében járva eljut egy királyhoz, hogy három hónap alatt friss almákat neveljen a kiszáradt fák helyén. A ló segítségével ezt sikerül teljesítenie. Majd a király lányáért megküzd 3 sárkánnyal, akik a király 3 lányát követelik maguknak. Minden harc előtt a következő jelenet ismétlődik meg.

„A vitéz lóra pattant, s kivágtatott a folyópartra. Ott ült a királylány. A vitéz odament hozzá, leült mellé, és elkezdett vele beszélgetni.

– Még nem jön a sárkány, keress a fejemben. Ha mélyen el találnék aludni, itt van neked egy ár, bökj meg vele. A lány addig keresett, keresett a legény fejében, míg az el nem aludt. Ebben a pillanatban hirtelen zaj tá-

madt. A háromfejű sárkány jött repülve.²¹ A harcmező melletti fán rejtőzködött minden alkalommal az álhős, aki a legkisebb lányt a hős helyett csalással meg akarta szerezni.

Az eredeti történet a következőképpen állítható helyre: az élet fájánál (az égisgerő fájánál), aki/ami egyben nő is (Éva, Lilith,²² Emese) az emberek ősatya, az első ember, azaz Ádám (=Álmos, Yama, stb.) örökdió. Az örökdió küzdelme a gonosz képviselőjével (aki lehet a saját ikertestvére is! Pl. mint Séth és Ozirisz vagy Ohrmuzd és Ahriman esetében vagy Szent László és a kun történetének eredeti ősmagyar változatában) az életfa gyümölcséért, ill. magáért az életfával azonos nő birtoklásáért folyik. (Ő a mesék „keresett személy“-e). A világfa ló is lehet, a hős táltos lova (a germánok világfájának, az Yggdrasil-nak a neve Ygg [azaz Wotan] lovát jelenti!), akinek szerepe van a küzdelemben. (a Szent László-legendában a ló is küzd a gonosz ellen). A hős mély álmának is különös hangsúlya, jelentősége van a mítoszban. (Az Ádám név álmodást jelent a finnugor nyelvekben és a sumérban, v.ö. a magyar turul-mondával). Erről írja Vargyas Lajos: „Az alvásnak valószínűleg legősibb formája a világfa alatti alvás... az nem valami véletlen »ittasság« következménye, hanem mágikus jelentőségű“.²³ (V.ö. a sámánok-táltosok huzamos ideig tartó alvásával mint tudomány-elnyerési módjokkal, és Ádám alvásával a tudás fájának közelében! A nő megismerése is összefügg a tudás megszerzésével, ami az egész mítosz lényege. Az Éva név értelme: év, öv, ív, ívás, élet, anya és örökkévalóság: és a fáknak is „gyűrűik“ vannak, körökkel mérik az időt, és az évek, valamint a kor-ok is körök! A katharok szerint az alma megízlése az édenben maga a szerelmi aktus volt.²⁴) A világfa alatti küzdelem emlékeztet a táltosok fehér és fekete bikák alakjában való viaskodására²⁵ is. Ivanov írja, hogy „a fa (és a tojás) mint mindenféle világelentét gyűjtő-medencéje, természetszerűleg fonódik össze az ikrekkel.“²⁶ A tojásból (réggi magyar neve: mony volt, v.ö. finn „muna“ = tojás) való teremtés régi finn-egyiptomi mítoszának magyar változata kevés maradt: „húsvétal kapcsolatos szokásanyagban lejegyezték, hogy tojást dobáltak az égre a Nyárád-menti székelyek, annak emlékére, hogy valaha Tündér Ilona tojásból költötte ki a Napot“.²⁷

A dualisztikus teremtéstörténet és világgép

A jó és rossz, igaz és hamis (stb.) világos megkülönböztetése és éles szétválasztása a magyar és magyarral rokon népek világgépére volt jellemző eredetileg. Sem az indoeurópaiak, sem a hozzájuk nyelvileg és sok más tekintetben is hasonló ún. „szemíták“ nem tudták (és nem is akarták) elhárítani egymástól az ellentéteket, hanem inkább hajlamosak voltak mindig is összemosni azokat (ezért találták ki a nyelvi semlegesnemet és gyakorolták ősidők óta a homoszexualitást is). Pedig a jó és rossz, igaz és hamis megkülönböztetésének képessége lehet csak az erkölcs és a valódi megismerés alapja. A jóízlés, a szépérzék pedig a szép és rút megkülönböztetéséből származik. E szétválasztások nélkül rendetlenség, vakhit, tévelygés, ízléstelenség, felbomlás keletkezik.

A magyar nyelvbe rejtett mitológia a teremtésről a gnosztikusokéhoz hasonló felfogást mutat. Eszerint az isteni, azaz őseredeti tudás, a Logosz a magyar nyelvben való kifejeződése igazolja azokat a vallásokat és világnézeteket, amelyek a teremtést mint bukást és a gonosz művét értelmezik. Ebből következően a judaista és a judaizmust követő, győztes álkereszténység tanítása egy olyan „isten“-ről, aki a mindenség (az anyagi-térbeli világmindenség!) egyedüli teremtője és uralkodója – teljesen hamis.

A Kalevala szerint a teremtő bűvárkacsa a vízányának a tengerből kiemelt térdére tojta a világot, amiből a Nap és a Hold (stb.) keletkezett. A térd tehát a teremtés színhelye. Erre mutat „tér“ és „tér“, „tér“ és „terem(tés)“, „természet“ szavaink összefüggése is. Ugyanez a latinból is kimutatható: „genu“ azt jelenti: térd, „geno“ pedig annyi, mint: nemz és születik! A hímveszőt eufemisztikusan „tér“-nek nevezték az akkád Gilgames-eposzban is.²⁸ A valószínűleg magyar (mágusi, szabir és káld!) eredetű csillagvallás szerint a térd a Bak csillagjegyhez, és a Bak bolygóistenének, a Szaturnusznak az uralma alá tartozik. Egy mai asztrológiai-lélektani tanulmányban (Pressing Lajos műve²⁹) a szerző a Saturnus = árnyék párhuzamot a következő fogalmakkal illusztrálta: „sötétség – Sátán – karma – nigredo – »a küszöb öre«“. A Saturnus-elv asztrológiai értelmezésének kulcsfogalmai pedig a következők: „sűrűség – összehúzódas – megmerevedés – kristályosodás – anyagiasság.“ És: „struktúráképzés – szilárdság – sors – korlát – izoláció – szenvedés – megfosztottság – halál.“ Mivel a Szaturnusz a Sátánnal azonosítható, és a Sötétséget

képviseli,³⁰ a teremtés mindenképpen a bukással egyenértékű történés volt, amelyben a szabadság, az isteni, szellemi lét egy része anyagiasságba, börtönbe és tudatlanságba (földi-evilági létbe) süllyedt, a boldogság és halhatatlanság helyett pedig megjelent a szenvedés és a halál.

JEGYZETEK

- 1 Jung Károly: Táltosok, ördögök, garabonciások. Újvidék, 1985., 49.o.
- 2 Mitológiai enciklopédia, Bp., 1988., I.köt., 52.o.
- 3 A mítosz és az ősi társadalom Bp., 1978., 179., 181.o.
- 4 V. Ivanov: Nyelv, mítosz, kultúra. Bp., 1984., 48-66.o.
- 5 Penavin Olga: Népi kalendárium Újvidék, 1988., 167.o.
- 6 Erdész S.: Az archaikus eposz kérdései Debrecen, 1986., 26.o.
- 7 Benedek Elek: M. M. M., II.köt., Bp., 1988., 273-274.o.
- 8 Benedek: I. m., III. köt., Bp., 1989., 102.o.
- 9 A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Bp., 1986., 183.o.
- 10 Kákosy László: Egyiptomi és antik csillaghit. Bp., 1978. (a kötet végén)
- 11 Kákosy László: Ré fiai. Bp., 1979., 320.o.
- 12 Kákosy: Ré fiai, 321.o.
- 13 Ízisz és Ozirisz 9.
- 14 Mitológiai enciklopédia I., 105.o.
- 15 A Csodaszarvas Bp., é.n.,
- 16 Mitológiai enciklopédia I., 107.o.
- 17 Óshaza. Bp., 1942 (?), 162.o.
- 18 A pogány magyarok hitvilága. Bp., 1978., 12.o.
- 19 Finnugor-szamojéd regék és mondák. Bp., 1984., II., 304-305.o.
- 20 Salamon Anikó: Gyimesi csángó mondák, ráolvasások, imák. Bp., 1987., 47.o.
- 21 Lóbör. Közli: Szovjet irodalom 1978/12: A mesék világa.
- 22 Lilith a sumér életfa lakója, Ádám első felesége? - Ivanov: I. m., 174.o.
- 23 Magyar néprajz V.k. Bp., 1988., 404.o.
- 24 Kardos Tibor: Az Árgirus-széphistória. Bp., 1967., 138.o.
- 25 Diószegi: I. m., 110.o.
- 26 Ivanov: I. m., 212.o.
- 27 Makoldy Sándor: Gondolatok...Debrecen, é.n., 18.o.
- 28 Gilgames-Agyagtáblák üzenete. Bp., 1974., 325.o.
- 29 A Saturnus archetypusa. Bp., 1985., 58.o.
- 30 A szippari felirat szerint a Szaturnusz "az éjszaka napja, vagyis a sötétség ura" - Teres Ágoston: Biblia és asztronómia. Bp., 1994., 122.o.

Emese, Álmos és Árpád

Az árpa

A rendkívül régi hagyományokat őrző Kalevalában Vejnemöjnen [Väinämöinen] (neve a finn *väinä* szó származéka, ami széles, mély, lassú folyású folyót jelent) a tengerparton, a tengerár elvonulása után hat/hét szem árpát („életmagot”) talál a fővényben:¹ Ez megmagyarázza a mi „árpa” szavunkat, amelynek első része e szerint az *ár*-ral, az *áradással* kapcsolatos, a második eleme (-*pa*) pedig a „fű” szavunk egy régi alakja lehet. (Fű: manysi *pum*; fa: finn *puu*; fi: manysi *py*; fő v. fé [fej]: finn *pää*). A felsorolt szócsoport összefüggésének megvilágítására idézem Ujváry Zoltánt: „A mítoszokban előfordul a különböző terményeket termelő világfa, a tápláléknövény ellopása az égből... A világfa meséje arról szól, hogy a tápláléknövények egy nagy fától erednek. Ezen a fán mindenféle gyümölcs megtermett, így a kukorica és a rizs is. Nagy nehézséggel kivágták a fát és a rajta termett növények magjait elvetették.”²

Az ókori Kis-Ázsia északi részén, közel a Fekete-tengerhez volt egy *Arpaszoz* nevű folyó, amelyet „Árpás”-nak hívhattak magyarul.³ Strabon éppen azon a vidéken említi „Macron” (=magyar), „Tibareni” (=szabir) és „Chaldaei” (=kald) nevezetű népeket.⁴

Az árpa a világ egyik legrégebben termesztett gabonafajtája (a búza mellett). A magyarok egyik mitikus őst sem véletlenül nevezik Árpádnak, ahogy a finn eposz 2. éneke is olyan mitikus ősidőről szól, amelyben a nép először kezdett árpát termesztetni. Már csak ezért is kizárt az, hogy a finnek (és magyarok) északi népek lennének. Ugyanis az árpa soha nem lett hidegtűrő, télálló növény. Ugyanis mind a finnek, mind a magyarok ősei az ókori Elő-Ázsiában éltek: a búzát és az árpát is ott ismerték meg, mert ott volt nemesak e népek, hanem e gabonafajták őshazája is. A magyarok, finnek és más rokonnépek ott, Elő-Ázsiában lettek földművelők és tették azt a területet az emberi művelődés és történelem kezdetének színterévé. Az árpa és a búza géncentrumai ezért egybeesnek a magyar és finnugor őshaza területével.⁵

Az árva

Kerényi Károly „Gyermekistenek” című tanulmányában érdekes összefüggést tárt fel az árvaság és a gyermekistenek (valamint a mesei hősök) között: „A gyermekisten rendszerint elhagyatott, talált gyermek..... A Gyermek-Pánt anyja-dajkája rémulően otthagya... Itáliai mitológéma szerint az etruszkok tanítóistenét, a Gyermek-Tagést a földből szántották ki: a Földanya gyermeke s egyszersmind az apátlan-anyátlan gyermek legtisztább típusa.

A Földanya a Gyermek-Plútost is csak megszülte: más istennők veszik át tőle ápolásra. Dionysos anyja nem érte meg fia születését, s árvaságra született Asklépios is... A vogul gyermekisten – a Világügyelő Férfi kisfiú korában – anyátlanul is lejut a földre...!”

Kerényi említi még a Kalevala csodálatos gyermekét, Kullervót is. Páris királyfit csecsemőként tették ki az Ida-hegyre, ahol egy anyamedve nevelte föl. Van viszont egy olyan gyermek-isten is, aki nemcsak hogy árva, hanem léte kapcsolatos az árpával is: Hórusz, akinek egyik megjelenési formája a „gyermek Hórusz” (=Horpahrud), Ízisz és Ozirisz fia, aki a felkelő Napot is jelképezte⁶. Hóruszt a harcok Napistent a halott Ozirisztől foganta Ízisz. Mivel a halott Ozirisz a testéből kicsírázó árpában támadt fel a Földön, valószínű, hogy Ízisz az eredeti történet szerint árpaszemtől foganta Isteni gyermekét, Hóruszt. Ő lett a kis árpaszemcske, árpácska: magyar nevén Árpád. Árpád is árva volt, hiszen apját, Álmost (=Ősúr-Ozirisz, a Túlvilág ura) a hagyomány szerint megölték. Hórusz a királyság, a királyok pártfogója, a meséink síró-nevető szemű királyával azonosítható. Ugyanis Hórusz egyik szemét (Hold!) kivájta Széth, a Sötétség démona. A kivájt *szemet* megetette Oziriszsal, aki ettől életre kelt: ez megmagyarázza „szem” szavunk kettős jelentését. Ráadásul éppen egy szembetegséget nevez „árpá”-nak népünk!

Ozirisz és Álmos

Álmos a magyarok ősatya, az első ember a magyar hitvilágban: nemcsak forrásból (folyóból) született, de bizonyos értelemben ő maga is folyó volt. Ezt erősíti meg, hogy a latinban „almus” =1.tápláló, éltető, termékeny, 2. jótékony, áldásos, kegyes, az „Almo” pedig: 1.patak Róma mellett, 2. folyóisten.

Ugyanúgy Oziriszt, aki a túlvilág urává vált jóságos földi uralkodóból, a Nílussal is azonosították.⁷ Ozirisz ugyanúgy, mint a finn Väinämöjnen, „sok böles tanácsát himnuszokban és dalokban közölte a hallgatóságával, melyeket hangszerkísérettel énekelt el.”⁸ (A Väinämöjnen név előtagja, a Väinä, egyezik a Dűna folyó nevével – Väinäjoki [joki=folyó]). Tehát Väinämöjnen a finnek Ozirisze, aki elkezdte az árpát természetni a Kalevala szerint.

Alma és álom

Kerényi Károly vetette fel azt a gondolatot „hogy Almus fejedelem neve nem jelenti-e ugyanazt, más becező képzővel, mint *Almádi, Almád*. Minden elképzelhető átmeneti fokra, vagy »párra«, amely az *Alma, Almád, Almás* (gyakori folyó és hn.) alakokat az Almucsi, Almus nevekkel összekötheti, van példa a felsoroltak között.”¹⁰ Az Álmos név tehát nemcsak az álommal, hanem az almával is összefügg. Kérdés, hogy van-e kapcsolat az álom és az alma között? Úgy tűnik, hogy mind nyelvi, mind vallási vonatkozásban az összefüggés létezik. Ausztrália őslakosai „örök álomidő”-nek nevezik az élet láthatatlan szent forrását. A teremtő időszak általános neve nálunk az Álom.¹¹ Az álomidő azért örökkévaló, mert az állandó, változhatatlan valóság kifejeződése „amely időtlenül »itt és most« jellegű.”

Az álom-idő a múltban az ősökön és kultusz-hősökön keresztül nyilvánult meg. A magyar párhuzam nyilvánvaló: Álmos az egész nép őse, aki áldozattá válva az Álom ura lett, vagyis a túlvilágé, ahol álmukban járhatunk. (Az álom persze valóban a halál testvére: a héberben halom = álom. – Őseink *halmok* alatt alusszák örök álmukat). Nagyon érdekes a héber *ólám* szó is, amellyel a végtelen időt, az örökkévalóságot jelölték.

Ez állítólag az 'álm' igéből származik, amelynek jelentése: elrejtteni, el-leplezni. Ám mindkét szó a mi *álm* szavunkra hasonlít. A révülést (vagyis álomba-merülést) a magyarok rejtezésnek, elrejtőzésnek is nevezték. Az örökkévaló, végtelen álm-idő tehát el van rejtve, láthatatlan.

Mivel Álmos Ádámmal azonos, érdekes a gnosztikus Ádám-apokalipszis azon részlete, melyben Ádám nyilatkoztatja ki (azaz jósolja meg) az emberiség jövőjét. A zsidó hagyomány szerint „a gyümölcsévés által Ádám elnyerte a jövődőlés képességét.”¹² Az almának és az álomnak az összefüggését a meséink is igazolják. A finnben az alma „omena, ami a latin „omen”-nel (=jósjel, előjel, intő jel) egyezik. Az almát tehát álomhozó jós-gyümölcsnek, illetve az almát jós-fának tartották őseink. Pl. elsősorban az almához kapcsolódnak a téli ünnepeken gyakorolt szerelmi jósló eljárások. De az almát halál-jóslásra is használták.¹³ Jankovics Marcell írta ezzel kapcsolatban: „A »boldog vég« a beteljesülés (szerelmi beteljesülés is!) ezért van jelen az alma szimbolikájában... Ezt jelzi, hogy a kelta túlvilági sziget neve: Avalon szó szerint »almás helyet« jelent.”¹⁴

Az Árgirus-széphistória egy küprosi „szent beszély”-ből ered, így végső soron ókori magyar vagy a magyarral rokon néptől származik. A heszperidák (Heszperosz az alkonyi, napnyugati Vénusz neve volt: az Estcsillag), aranyalmái Aphroditének, a szerelem istennőjének voltak szentelve. Ő (Aphrodité) azonos a Tündér Szüzleánnyal (Tündér Ilonával). Ő a Szelek Úrnője, akinek az érkezését álomhozó szél jelezte. A Vénusz egyik régi magyar neve Szél volt. Az istennő hattyúalakban érkezett az aranyalmák őrzőjéhez.

Az Ilona (=Helena) név kapcsolatos a finn „ilma” (=levegő, levegőg, világ, mindenség) szóval, (v.ö.: *illó, illat, stb.*) amely ismét csak az „álm”-ra és az „almá”-ra emlékeztet. Aphrodité aranyalmája tehát szerelmi álmod hozó, túlvilágra vívő alma volt. Aphrodité Tündér Ilonával azonos, tehát az almát Ilona adta önmaga jelképeként a hősnek. (Páris, a Nap-hős ellenfele Akhilleusz volt, „a kígyó fia”, aki a sarkán kapta Páristól a halálos sebet). Az aranyalma Graves szerint a birsalmával azonos.¹⁵ Ugyanerre a következtetésre jutott Surányi Dezső is.¹⁶ Az aranyalma az est csillaga, a bizonyos időszakokban Nyugaton felragyogó Vénusz. (Ahogy az országalma az egész országot, az ország földjét jelképezte, az aranyalma a boldog túlvilágot, Aphrodité birodalmát jelenti).

JEGYZET

- 1 Kalevala Bp., 1980., 22.o.
- 2 Agrárkultusz. Db., 1991., 64.o.
- 3 Lásd: Surányi Dezső: Kerti növények regénye. Bp. 1985., 53.o. térképen
- 4 Lásd: Strabon: Geographika Bp. 1977., 578.o. (és az „Asia minor”-térkép)
- 5 Lelley János: Az ember és kenyere. Bp. 1980., 60-63. o.
- 6 Mitológiai enciklopédia I., 451.o. (Bp.1988.)
- 7 Plutarkhosz: Ízisz és Ozirisz, 32., 33. Bp, 1986., 36.o.
- 8 Graham Hancock: Istenek kézjegyei. Pécs, 1997., 428.o.
- 9 Árpád és a növényi termést jelentő magyar személynevek (Magyar Nyelv, 1931. 106.old)
- 10 Elkin: Ausztrália őslakói, Bp.1986., 178.o.
- 11 I.m., 178.o.
- 12 Robert Graves:Héber mítoszok, Szeged, é.n.,70.o.
- 13 Néprajzi lexikon I. köt.: „Alma” címszó
- 14 A fa mitológiája, Db., 1991., 64.o.
- 15 Jankovics, i.m. 65.o.
- 16 Kerti növények regénye, Bp.1985.,73.o.

Emese

Az Emese név a magyarban az anya (emlős) mellett még nőstény sertést is jelent. Ezt Ipolyi is említi, valamint, hogy „a disznó név dísz, tiszt gyökénél fogva, hasonlóan, mint az emős, nemesb eredeti jelentésére képes utalni: a díszes, díszítő, tiszta értelmek nyomán.” A sertés éppúgy tabunév, mint a szarvas és a farkas a magyar nyelvben, ami arra mutat, hogy ezek az állatok különös jelentőségűek voltak a magyar ősvallásban. A rejtélyes kelta-magyar kapcsolatokat erősíti meg az is, hogy a kelta aestiusok (észtek?) az „anyaistenő szent állatának, a vadkannak az ábrázolását viselték amulettként.”⁴¹ Galliában volt a Moccus (Makkos?) nevet viselő „disznóisten” kultusza, akit Merkurral azonosítottak. Az „állatok urá”-nak kísérője is a vadkan. Magyarországi kelta leletek közt disznósobrot és vadkansírt is találtak. Ezek szerint tehát Emese (= Diana, Istenanya) szent állata volt a nőstény sertés. Harmatta János írja², hogy „széleskörűen elterjedt teremtésmonda-típushoz tartozik Visnu vadkan alakban való avatárja is, amelynek során a tenger mélyére süllyesztett Földet felhossa a felszínre. Az egész monda egy olyan néptörzsre utal, amely ismerte a vadkankultuszt és a vadkanáldozatot. India őslakói közül a munda törzseknél találjuk meg ezt, e mondát tehát az indek bizonyára tőlük vették át. A Földet felhosszó vadkan legrégebbi neve az indeknél Emúsa. Ez szintén India őslakóinak nyelvéből származik, s így további bizonyítékot nyújt a mítosznak India ősi népeitől való származására.”

A munda és a magyar nyelvet vetette össze Hevesy Vilmos angolul kiadott vaskos kötetében.³ Az Emúsa és az Emese név nyilvánvalóan azonos eredetű. Ez tehát a Földet kitúró, agyarával a vízből kiemelő, régen tisztelt vaddisznó-isten ősi magyar neve. A Földet általában a káosz gonosz kígyója süllyeszti el, a vaddisznó (Emese) nyilván a kígyó ellenlébasza, teremtő is. Visnut „áldozati vadkan”-nak is nevezik.

Mivel az Emesa és Árpád nevű városok az ókori Szíriában voltak, joggal feltételezhető, hogy az Emese-mondánk is onnan származik. Frazer írta, hogy „a sertés kétségtelenül szent állatnak számított Szíria népénél.”⁴⁴ A disznót Attisz megtestesítőjének tartották, Adonisz pedig mürrhafától született, melynek kérgét vadkan hasította fel agyarával.⁵ Frazer szerint Attisz hívei tartózkodtak a disznó feláldozásától, de nem zárható ki, hogy „ezekben a rítusokban a sertést ünnepi alkalmakkor mint az isten képvise-

lőjét ölték le, és a hívek szentség módjára fogyasztották el.”⁶ A magyar disznótor eredete is talán erre vezethető vissza, vagy/és az ókori egyiptomiak azon szokására, hogy egyszer egy évben disznókat áldoztak a Holdnak és meg is ették a húsukat.⁷ Az sem lehet véletlen, hogy szíriai Holdtisztelő szabir törzsünk neve feltűnően hasonlít a sumér *subur*, *subar* szóra, melynek képjele vadkanfejet ábrázol.⁸

JEGYZETEK

- 1 Szabó Miklós: A kelták nyomában Magyarországon Bp., 1975., 63.o.
- 2 Indiai regék és mondák. Bp., 1977., Előszó
- 3 F.A. Uxbond: Munda-Magyar-Maori. London, 1928.
- 4 J.G. Frazer: Az aranyág. Bp., 1965., 267.o.
- 5 Frazer: I. m., 197.o.
- 6 Frazer: I. m., 267-268.o.
- 7 Frazer: I. m., 268.o.
- 8 René Labat akkád szótára, 53. sz.

A magyarok Istene

Hermész

A régi egyiptomi Thot (=Tud) isten másik neve „Astennu“ volt, ami azonos lehet a magyar „Isten“-nel. Thoth, azaz Tud, Hermésszel azonos, a „Hermész“ név pedig a magyar „hármás“ szó származéka. Erre mutat az, hogy Hermészt „háromszor szent“-nek (Triszmegisztoosz-nak) hívták; hogy az ősmagyarok áldomáskor háromszor kiáltották Isten nevét (a Gesta Ungarorum szerint) és hogy Ésaiás csodálatos Immánuel-könyvében (amelyben a táltos-hagyományunk egy részlete is szerepel) a szeráfok így magasztalták Istent:

*„Szent, szent, szent a Seregek Ura,
dicsősége betölti az egész földet!“*
(Ésaiás, 6,3.)

Közismertek a „három a magyar igazság“ és a hasonló mondásaink, a hármás őseink hitében szent szám volt.

A varázsvessző mogyoró ágából készül, a „mogyoró“ a „magyar“ nevek megegyeznek; a mogyorót pedig Hermész (Merkur) (varázs-) vesszőjének tartották. Hermész madár is, (nyilván a madarak, azaz magyarok – égi magvak, égi lelkek! – királya), a magyar mitológia főistene pedig nemcsak ember alakú, hanem a világfa tetején fészkelő nagy madár is lehet.

Hermész (Hármás) nevével függ össze „harmat“ szavunk is (mint Fáy Elek kimutatta), amit megerősít, hogy Róheim Géza egészen más úton közelítve e témához, a harmatszedéssel kapcsolatban azt írta, hogy a harmat a „semen“ (=férfimag) szimbóluma – Hermész pedig (Hármás) fallikus isten, és így a férfimmaggal, a herével, stb. is kapcsolatban van.

Fáy Elek mindezek fényében helyesen következtetett arra, hogy „Taut-Hermesz istent voltaképpen a legfőbb istenként is tisztelték“, akit a teremő logosz-ul, azaz Igéül fogtak fel.

Isten

„Isten“ szavunkat régóta azonosítják a parszi vallás „izdan, jezdan“ kifejezésével, mely Vámbéry szerint a többes száma az ugyancsak istent jelentő „izid“-nek. Hunfalvy a finn isä=atya, öreg, és a török ten, teng=ég összetételének vélte. Fáy Elek hosszan fejtegeti a név eredetét. Szerinte az „is“ őst jelent, és „ős-tevőt“ lát Isten szavunkban. Az ösztön (a biztos, belső megérzés, sugallat) és az esztendő=év, öv, ív (kör) is összefüggnek vele. Az akkád nyelvben „isten“=egy (1); a magyarban az egy szent szám, szentet is jelent: pl. az „egyház“ szóban, ami tulajdonképpen a templom régi magyar neve. Még fontosabb talán a szintén akkásban található „istaru“ szó, amely egyszerűen „istennő“ jelentésű, valamint az „isdan“, mely „bázis, fundamentum“, vagyis „alap“ jelentésű, és az „isatu“ (gyökere a sumér izi) szó, amely „tűz“ értelmű, és aligha választható el a magyar izz, izzik és izzad szavaktól és a manysi „isum“=forró (izzó) szótól sem.

Az egyiptomi Ízisz istennő (aki Istár-Esztár-ral azonos) eredeti nevét „Észet“-nek lehet átírni. Az egyiptomi Héliupoliszban állt a fáraók idejében a szent Ised-fa, amelyből a hagyomány szerint Ré, a Napisten jött elő, miután a fa meghasadt.

Mivel az etruszk „ais“=„ős, isten“ jelentésű, a „tin“ pedig =Nap, ezért az aistin (ais-tin) összetétel ismét kiadná az „Isten“ nevet, „napisten“ (isten-Nap) értelemben. A hettita mitológiában a Napisten, akinek az indoeurópai betolakodók a régi hatti (magyar) mitológiából vették át a nevét (Estan), „Istanus“ volt, aki négylovas hintón járta az útját.